

ที่มาและลักษณะของคำรึนหูในภาษาไทย

3.1 คำรึนหูเกิดจากคำต้องห้าม

คำรึนหูเกิดจากการที่สังคมกำหนดให้มี "คำต้องห้าม"¹ และคนในสังคมจะไม่นำมาใช้ในบทสนทนาโดยทั่วไป ความคิดเกี่ยวกับคำต้องห้ามสืบเนื่องมาจาก การที่สังคมดั้งเดิมของมนุษย์ได้กำหนดพฤติกรรมต้องห้าม (Taboo) ขึ้น เช่น ห้ามการร่วมประเวณีระหว่างพี่น้องในสังคมอเมริกัน ห้ามเหยียบธรณีประตูในสังคมไทย พฤติกรรมต้องห้ามนี้ กิรติ บุญเจือ (2530: 16) กล่าวไว้ว่า นักมานุษยวิทยาสันนิษฐานว่าเกิดจากความสำนึกทางศาสนาเป็นสำคัญ รวมทั้งเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และเพื่อรักษาความเป็นปกติสุขของสังคมนั้น ๆ เมื่อมีพฤติกรรมต้องห้ามในสังคมเกิดขึ้น จึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่ปรากฏการณ์นี้จะส่งผลกระทบต่อภาษาด้วย คือทำให้คำที่ใช้เรียกพฤติกรรมต้องห้ามหรือชื่อของสิ่งต้องห้ามต่าง ๆ กลายเป็นคำต้องห้ามในที่สุด จากความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต้องห้ามเหล่านี้นำไปสู่ความคิดที่ว่า หากมีการกล่าวถึงสิ่งต้องห้ามใด ๆ อย่างตรงไปตรงมา จะทำให้เกิดผลร้ายทั้งแก่ตัวผู้พูดและผู้ฟัง ดังนั้นผู้พูดจึงหลีกเลี่ยงด้วยการใช้คำอื่นมาแทนที่คำต้องห้าม คำที่คนในสังคมต่างยอมรับให้นำมาใช้แทนเมื่อจำเป็นต้องกล่าวถึงคำต้องห้ามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ "คำรึนหู" นั่นเอง

ในสังคมใดสังคมหนึ่งนั้น พฤติกรรมต้องห้ามมักจะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่มีเหตุผลและไม่มีเหตุผล เช่น ในสังคมไทยมีการห้ามตัดผมวันพุธ ห้ามคนป่วยหรือคนท้องไปงานศพ ห้ามเหยียบหัวเรือ ห้ามการแต่งงานระหว่างพี่น้องร่วมสายโลหิตเดียวกัน ในปัจจุบันคนในสังคมมีความคิดเห็นต่อความเชื่อเหล่านี้แตกต่างกันใน 2 ลักษณะ ดังที่

¹ คำต้องห้ามเป็นคำในภาษาโพลินีเซียน (Polynesian) หมายถึง สิ่งซึ่งต้องห้าม มีความหมายตามรากศัพท์คือ marked off (ta = mark; pu or bu = exceedingly) อ้างถึงใน อุลล์มานน์ (Ullmann 1957: 205)

จันทรศรี นิตยฤกษ์ (2526: 136) กล่าวไว้คือ 1. ยั้งคงเชื่อตามที่ได้รับถ่ายทอดมา เพราะความเชื่อนั้นมีเหตุผลแฝงอยู่ หรือ ความเชื่อบางอย่างแม้จะหาเหตุผลได้ยาก แต่ก็ยังเชื่อเพราะความกลัวอันเนื่องมาจากพิสูจน์ไม่ได้แน่ชัดว่าจะเป็นจริงตามนั้นหรือไม่ 2. ความเชื่อคลายลงเพราะความเข้าใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีมากขึ้นและสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมต้องห้ามหรือสิ่งต้องห้ามนี้ มักเกิดจากความกลัวของคนในสังคม เช่น ความเชื่อที่ว่า เข้าป่าอย่าพูดถึงเสือ ไปทางเรืออย่าพูดถึงจระเข้ เนื่องจากเกรงว่าเมื่อเอ่ยชื่อแล้วสัตว์เหล่านั้นจะได้ยินและเข้ามาหา ดังนั้นคำว่า เสือ และ จระเข้ จึงกลายเป็นคำต้องห้ามซึ่งดูราวกับมีอำนาจที่จะทำให้เกิดอันตรายได้จริง

ธีระจิต ลีตระกูล (Leetrakul 1978: 95) เรียก คำต้องห้ามว่า "สิ่งต้องห้ามทางภาษา" (Linguistic Taboo) ซึ่งหมายถึงคำหรือข้อความใด ๆ ที่ต้องห้าม หรือไม่สมควรที่จะกล่าวตามที่สังคมได้กำหนด ภาษาต้องห้ามในภาษาไทยจะพบได้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือ ศาสนา เรื่องเพศ สิ่งปฏิญกุล และการแสดงความเคารพผู้จักที่ต่ำที่สูง ธีระจิต ลีตระกูล แบ่งสิ่งต้องห้ามทางภาษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือสิ่งต้องห้ามโดยสิ้นเชิง (Totally Taboo) และสิ่งต้องห้ามในบางกรณี (Contextually Taboo)

ปราณี กุลละวณิชย์ (2525: 429) ได้กล่าวถึง คำต้องห้ามในภาษาไทยโดยให้คำจำกัดความ คำต้องห้าม ว่า หมายถึง คำที่สื่อความหมายไปในเรื่องเพศ การสมสู่ เรื่องที่น่ากลัวอันอาจจะนำความโชคร้าย เภทภัยมาสู่ หรือ คำที่มีความหมายไปในทางลบ เช่น คำที่ทำให้ผู้ฟังได้รับความสะเทือนใจ หรือเป็นคำที่ไม่สุภาพ คำเหล่านี้หากผู้พูดจำเป็นต้องกล่าวถึง ก็ จะหาทางเลี่ยงโดยใช้คำอื่นแทน

3.2 ที่มาของคำรึนหู

คำรึนหูในภาษาไทยมีที่มาจากคำต้องห้ามเช่นเดียวกับคำรึนหูในภาษาอื่นดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้ว ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะ ได้กล่าวถึงที่มาของคำรึนหูซึ่งแบ่งออกได้ตามการเกิดของคำต้องห้ามทั้ง 3 ประเภท โดยใช้หลักของ อุลล์มานน์ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วใน 2.1.3 ดังนี้

คำร่ำหูเพื่อขจัดความกลัว

คำร่ำหูเพื่อความเหมาะสม

คำร่ำหูเพื่อความสุขภาพ

3.2.1 คำร่ำหูเพื่อขจัดความกลัว

ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ ความเชื่อนี้เองเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมสมัยโบราณ ในสังคมไทยแต่เดิมนั้นประชาชนมีความเชื่อแบบวิญญาณนิยม (Animism) คือเชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริง ต่อมาแม้เมื่อรับเอาศาสนาพุทธเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติแล้วความเชื่อเรื่องวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติก็ยังคงมีอยู่ ความเชื่อเหล่านี้ทำให้เกิดความกลัวต่อสิ่งลึกลับ ซึ่งเชื่อว่ามีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายได้ เช่น ห้ามนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก เนื่องจากเชื่อว่าทิศตะวันตกเป็นทิศของคนตายหรือศพเท่านั้น ห้ามตัดต้นไม้ใหญ่ เนื่องจากเชื่อว่ามีรุกขเทวดาอาศัยอยู่ ห้ามเล่นซ่อนหาตอนกลางคืน เนื่องจากกลัวว่าผีจะลักตัวไปซ่อน และห้ามทักเมื่อได้ยินเสียงผิดปกติในเวลากลางคืน เนื่องจากกลัวว่าจะเป็นเสียงของภูติผีปิศาจ

ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเฉพาะความกลัวที่มีต่อการเกิดเคราะห์ร้าย โชคร้าย หรือความอัปมงคล มนุษย์เกิดความกลัวต่อสิ่งเหล่านี้เนื่องจากไม่อาจหาเหตุผลหรือคำอธิบายต่อปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตอย่างไม่คาดฝันได้ จะทำได้ก็แต่เพียงหาทางป้องกัน หลีกเสี่ยง หรือแก้ไขให้สิ่งร้าย ๆ ที่จะบังเกิดบรรเทาเบาบางลง ความกลัวดังกล่าวนี้นำไปสู่ความเชื่อเรื่องโชคลาง ตลอดจนสิ่งที่เป็นเครื่องหมายหรือลางบอกเหตุ ในสังคมไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์บางชนิดว่าเป็นเครื่องหมายแสดงถึงเหตุร้าย หรืออันตรายที่จะเกิดขึ้น เช่น เชื่อว่าหากมี "กา" มาเกาะชายคาบ้านแล้วร้อง แสดงว่ามีข่าวร้าย หากมี "นกแสก" บินผ่านบ้านนั้น ๆ พร้อมส่งเสียงร้องแสดงว่าจะมีคนในบ้านเสียชีวิต หากมี "งูเห่า" ขึ้นบ้านจะมีเคราะห์ หาก "อีแร้ง" บินมาเกาะหลังคาบ้าน เชื่อว่าเป็นลางร้ายบอกเหตุว่าจะเกิดความเดือดร้อนในภายหลัง หรือหากมี "ผึ้งหลวง" มาทำรังบนชื้อแปกก็เป็นลางร้ายว่าได้นำความวิบัติต่าง ๆ มา และหากบ้านใดมี "ตัวเหี้ย" ปรากฏให้เห็น คนในบ้านนั้นจะได้รับความช่วยเหลือ ความเดือดร้อน ดังที่ เขียวลักษณ์ กระแสสินธุ์ (2529: 98-99) กล่าวไว้ว่าคนในสังคมไทยมีความเชื่อว่า สัตว์ชนิดนี้เป็นลางแห่งโชคร้ายและเป็นสัญลักษณ์ของความอัปมงคลต่าง ๆ

ความกลัวและความเชื่อนี้ทำให้คนในสังคมหาหนทางป้องกัน ขจัดปิดเป่า หรือแก้ไขให้สิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ บรรเทาลง อย่างที่เรียกกันอีกนัยหนึ่งว่า การแก้เคล็ด¹ ดังที่ พระจริยานุวัตร (2526: 6) กล่าวไว้ว่า การแก้เคล็ดอาจกระทำได้โดย การทำพิธีมงคลแก่ ลางร้าย เช่น การไปอาบน้ำมนต์ หรือการนิมนต์พระมาแก้เคราะห์ นอกจากนี้มีพิธีกรรมเหล่านี้ แล้วการแก้เคล็ดยังทำได้อีกวิธีหนึ่งคือ การใช้คำเรียกชื่อสัตว์นั้น ๆ ให้เปลี่ยนเป็นคำหรือชื่อที่มีความหมายในทางตรงกันข้าม คือความเป็นสิริมงคล ความดีงามทั้งหลายแทนชื่อเดิม เช่น ในกรณีของ ตัวเหี้ย ผู้พูดจะเลี่ยงไปใช้คำว่า "ตัวเงินตัวทอง" เพื่อให้ฟังดูเป็นสิริมงคล เนื่องจากคำว่า เงินและทอง เป็นสิ่งที่มีราคาและเป็นที่ต้องการ การกล่าวถึงคำทั้งสองนี้จะนำมาซึ่งโชคลาภหรือสิ่งมีค่า การเลือกใช้คำในทำนองนี้ของผู้พูดอาจเรียกว่าเป็นการแก้เคล็ด จากสิ่งอัปมงคลมาสู่สิ่งที่เป็นมงคลนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความกลัวทำให้คำบางคำกลายเป็นคำต้องห้าม ดัง เช่น คำว่า "ตัวเหี้ย" และการใช้คำอื่นหรือคำว่า "ตัวเงินตัวทอง" เป็นวิธีหนึ่งที่จะขจัดความกลัวที่เกิดขึ้นทั้งแก่ตัวผู้พูดเองและผู้ฟังได้

3.2.2 คำรึนหูเพื่อความเหมาะสม

ในการใช้ถ้อยคำติดต่อสื่อสารกันนั้น ผู้พูดจะเลือกใช้ถ้อยคำที่ตนคิดว่าเหมาะสม อันจะต้องคำนึงถึงบุคคล โอกาส และสถานที่ อีกทั้งต้องให้ภาษาที่ตนใช้ตรงตามความนิยม และสอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมด้วย ในแง่ของตัวบุคคลที่ผู้พูดต้องคำนึงถึงนั้น นอกจากจะต้องใช้ถ้อยคำของตนให้เหมาะสมกับอายุและสถานภาพของผู้ฟังแล้ว ผู้พูดยังต้องคำนึงถึงความรู้สึกส่วนตัวของผู้ฟังด้วย กล่าวคือ ถ้อยคำที่ใช้จะต้องไม่เป็นเรื่องร้าย หรือเรื่อง ที่สะเทือนใจผู้ฟังแต่หากจำเป็นต้องกล่าวถึง ก็มักจะใช้ถ้อยคำที่ไม่รุนแรงไม่ตรงจนเกินไป หรือถ้อยคำที่มีนัยเชิงปลอบประโลม การใช้ถ้อยคำเพื่อความเหมาะสมนี้จะเห็นได้จากกรณีของการใช้คำรึนหูแทนคำว่า "ตาย" และ "มะเร็ง"

¹ เคล็ด หมายถึง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เชื่อกันว่าเป็นวิธีปิดเป่าหรือกันภัย หรือเหตุร้ายที่จะมีมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2525 หน้า 197)

ความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัวที่สุดสำหรับมนุษย์เพราะมนุษย์รักและหวงแหนชีวิตของตนเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นการเอ่ยถึงความตาย จึงทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความสะเทือนใจ ความกลัว และความเศร้าโศก ผู้พูดมักเลี้ยงที่จะกล่าวถึงคำ ๆ นี้อย่างตรงไปตรงมา และในบางกรณีที่ผู้พูดต้องการปลอบโยนผู้ฟังซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับผู้ตาย ผู้พูดจะหาคำอื่นที่เหมาะสมกว่ามาใช้แทน ถ้อยคำที่ถูกนำมาใช้แทนหรือที่เรียกว่า คำรีนหุ นี้ จะช่วยให้ผู้ฟังรู้สึกว่าการตายไม่ใช่เรื่องที่ร้ายแรงหรือน่ากลัวแต่อย่างใด

โรคมะเร็งเป็นโรคที่คนส่วนใหญ่เชื่อว่าไม่อาจรักษาให้หายขาดได้ มีอาการที่ทรมาณและในที่สุดก็ต้องเสียชีวิตลง นอกจากนี้บางคนยังเชื่อว่า หากมีการเอ่ยถึงแล้วโรคร้ายดังกล่าวอาจจะเกิดขึ้นกับตนหรือคนใกล้ชิดได้ ดังนั้นจึงเสี่ยงไปใช้คำอื่นหรือใช้วิธีกล่าวถึงโดยทางอ้อม

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อให้เกิดความเหมาะสมนี้ นอกเหนือจากการคำนึงถึงโอกาส สถานการณ์ และสถานการณ์ของผู้ฟังแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งที่ผู้พูดต้องคำนึงถึงก็คือ ความรู้สึก ของผู้ฟังนั่นเอง

3.2.3 คำรีนหุเพื่อความปลอดภัย

ค่านิยมและเอกลักษณ์ที่สำคัญประการหนึ่งในการใช้ภาษาไทย คือ การใช้ถ้อยคำที่สุภาพอ่อนน้อมและตกแต่งให้รีนหุ ชวนฟัง ทั้งนี้เพราะความปลอดภัยทำให้เกิดความราบรื่นในการสื่อสาร ทำให้การติดต่อสัมพันธ์กันเป็นไปด้วยดี การใช้ภาษาที่ไม่สุภาพหรือหยาบคายต่อบุคคลอื่นเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เพราะนอกจากจะเป็นการขัดต่อวัฒนธรรมไทยแล้วยังทำให้เกิดผลเสีย คือ ทำให้การสื่อสารล้มเหลวเสียบรรยากาศในการสนทนา ทำให้ผู้อื่นขาดความเชื่อถือ ทำให้ผู้พูดได้รับการตำหนิว่าไร้มารยาททางสังคม และยังแสดงถึงความบกพร่องทางด้านการใช้ภาษาของผู้พูดด้วย ผลเสียเหล่านี้ทำให้คนในสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ภาษาที่สุภาพและระมัดระวังในการกล่าวถ้อยคำของตนมากขึ้น ตัวอย่างของการใช้คำรีนหุเพื่อความปลอดภัยในสังคมไทย คือการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องเพศ ซึ่งเป็นเรื่องที่คนไทยถือว่าไม่สุภาพไม่ควรนำมากล่าวอย่างเปิดเผยแก่บุคคลอื่น เช่น คำที่หมายถึง การร่วมเพศและอวัยวะเพศ นอกจากเรื่องเพศแล้ว การกล่าวถึงการชัษถ่าย และสิ่งปฏิกูลจากร่างกายก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรนำมากล่าวถึงไม่ว่าในกรณีใด ๆ เพราะจะเป็นการไม่สุภาพต่อผู้ร่วมสนทนา

ดังนั้นในกรณีที่เป็นจำเป็นต้องกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ ผู้พูดจึงเลือกใช้คำที่ฟังดูสุภาพกว่าคำเดิมซึ่งเป็นคำสามัญและมีความหมายตรงไปตรงมา

กล่าวโดยสรุป ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมต้องห้ามและสิ่งต้องห้ามในสังคมนำไปสู่การมีคำต้องห้ามในภาษาและค่านิยมที่ปรากฏในคำต้องห้าม คือ ค่านิยมในทางลบที่เรามีต่อสิ่งต่าง ๆ และเมื่อคำใด ๆ ก็ตามมีค่าเป็นลบในความคิดหรือความรู้สึกของคนทั่วไปแล้ว คำใหม่ที่มีค่าเป็นบวกหรือเป็นคำที่สื่อความหมายไปในทางที่ดีกว่าจะเข้ามาแทนที่ ดังที่ ไชก้า (Chaika 1982: 196) กล่าวว่า หากคำใด ๆ ก็ตามมีอรรถลักษณะ (semantic features) เป็นค่าลบหรือสื่อความหมายไปในทางที่ไม่ดีและคำ ๆ นั้นจำเป็นต้องถูกกล่าวถึงในบทสนทนา คำใหม่จะถูกนำมาแทนที่ คำใหม่ที่ว่านี้คือ คำรื่นหู ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายสัมพันธ์กับความหมายของคำเดิม คือ แทนที่จะมีค่าเป็นลบ คำใหม่นี้กลับมีค่าเป็นบวก และมีความหมายสื่อไปในทางที่น่าพอใจ หรือ มีความหมายเป็นกลาง

3.3 ประเภทของคำรื่นหูในภาษาไทย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะของคำรื่นหูโดยใช้เกณฑ์ของสเตอร์น และอัลลันกับเบอร์ริดจ์ สเตอร์น (Stern 1968: 330-336) ได้แบ่งลักษณะของคำรื่นหูออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามแนวโน้มของความรื่นหู (Euphemistic Tendency) ส่วนอัลลันกับเบอร์ริดจ์ (Allan and Burridge 1988: 2-6) ก็ได้แบ่งชนิดของคำรื่นหูออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกันกับเกณฑ์ของสเตอร์น คือ พิจารณาตามแนวโน้มของความรื่นหู โดยเรียงลำดับจากลักษณะที่มีความใกล้เคียงกับคำต้องห้ามมากที่สุดหรือมีแนวโน้มของความรื่นหูน้อยที่สุด ไปหาลักษณะที่มีความใกล้เคียงกับคำต้องหำน้อยที่สุดหรือมีแนวโน้มของความรื่นหูมากที่สุด ดังนี้คือ

- การเปลี่ยนรูปคำ หรือ การสร้างรูปคำใหม่
- การใช้คำศัพท์ภาษาต่างประเทศ
- การใช้คำที่มีความหมายเบาลง
- การใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบ

ผลการศึกษาคำรื่นหูในภาษาไทยโดยใช้เกณฑ์ข้างต้นนี้พบว่า คำรื่นหูในภาษาไทยแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

คำรึนหุประเภทดัดแปลงจากคำต้งห้าม (Distortion)

คำรึนหุประเภทคำศัพท์ต่างประเทศ (Loan Word)

คำรึนหุประเภทลดความหมายของคำ (Understatement)

คำรึนหุประเภทอุปลักษณ์ (Metaphor)

3.3.1 คำรึนหุประเภทดัดแปลงจากคำต้งห้าม (Distortion)

คำรึนหุประเภทดัดแปลงจากคำต้งห้ามคือ คำรึนหุที่มีรูปคำผิดเพี้ยนไปจากคำต้งห้าม แต่ยังคงความหมายไว้เช่นเดิม กลวิธีในการดัดแปลงคำได้แก่

3.3.1.1 การย่อคำ (Abbreviation) ได้แก่ การนำคำต้งห้ามมาเขียนในลักษณะของการย่อ พบได้ใน 2 ลักษณะ คือ

ก. การตัดคำใดคำหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งในพยางค์ออก
ได้แก่ คำว่า

"โรคมะ" แทนคำว่า /máreŋ/

"ตัวเห้" แทนคำว่า /hîa/

หรืออาจเป็นการสะกดคำ (Spelling) ในการเขียนที่ไม่ครบทั้งคำ ได้แก่ คำว่า

"ตัวเ็ย" แทนคำว่า /hîa/

ข. การนำเอาพยัญชนะต้นของแต่ละคำมาย่อ ได้แก่ คำว่า

"ม.ร" } แทนคำว่า /máreŋ/

"ซี.เอ" }

3.3.1.2 การเปลี่ยนแปลงเสียงของคำ (Phonetic Corruption)

คือการเปลี่ยนเสียงของพยัญชนะบางตัวในคำต้งห้ามเดิม เช่น คำว่า

"ตัวเอ็ย" แทนคำว่า /hîa/

"มะเล็ง" แทนคำว่า /máreŋ/

3.3.2 คำรึนหุประเภทคำศัพท์ต่างประเทศ (Loan Word or Foreign Word)

คำรึนหุประเภทคำศัพท์ต่างประเทศ คือ คำศัพท์จากภาษาต่างประเทศซึ่งมีความหมายตรงกับคำต้องห้าม ได้ถูกนำมาใช้เป็นคำรึนหุเพราะคำศัพท์ในภาษาอื่นสื่อความหมายได้ไม่ชัดเจนหรือตรงตัวเท่ากับคำต้องห้ามในภาษาไทย ภาษาต่างประเทศที่ภาษาไทยยืมคำศัพท์มาใช้ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาบาลีและสันสกฤต

คำรึนหุที่เป็นคำยืมจากภาษาอังกฤษ ได้แก่

"แคนเซอร์" แทนคำว่า /máreŋ/

"เดด" แทนคำว่า /taːj/

"เมคเลิฟ" } แทนคำว่า /jét/

"มีเซ็กส์กับ" }

การยืมในลักษณะนี้ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2525: 67) กล่าวว่า เป็นการยืมที่เรียกว่า การแทนที่ (Substitution) คือการใช้คำในภาษาผู้ให้ (ภาษาต่างประเทศ) แทนที่คำที่มีอยู่แล้วในภาษาผู้รับ (ภาษาไทย) คำยืมประเภทนี้แพร่หลายและจะได้ยินมากในกลุ่มผู้พูดที่มีการศึกษาดีเท่านั้น

คำรึนหุที่เป็นคำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤต ได้แก่

"อุจจาระ" แทนคำว่า /khîː/

"ปัสสาวะ" แทนคำว่า /jîaw/

"ถัน" } แทนคำว่า /nom/

"ปทุม" }

"องคชาติ" แทนคำว่า /khua.j/ ~ /kràdɔː/

"มรณกรรม" แทนคำว่า /taːj/

"สังวาสปฏิยุทธ์" แทนคำว่า /jét/

ภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามามีบทบาทในภาษาไทยเนื่องจากอิทธิพลของศาสนา คนส่วนใหญ่จึงเห็นว่า ภาษาทั้งสองนี้เป็นภาษาที่สูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ เมื่อคำไทยแท้คำใดฟังดูไม่สุภาพหรือไม่ให้เกียรติแก่ผู้ฟัง ผู้พูดจะใช้คำศัพท์ในภาษาสองภาษานี้แทน ดังเช่นในกรณีของคำราชาศัพท์ และคำรึนหุ

การยืมคำศัพท์จากภาษาต่างประเทศมาใช้เป็นคำรึ้นหูนี้ อีระจิต ลีตระกูล (Leetrakul 1978: 86-87) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากจะมีจุดประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงคำต้องห้ามแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังรู้ว่า ตนเป็นผู้มีความรู้และได้รับการศึกษาชั้นสูง

3.3.3 คำรึ้นหูประเภทลดความหมายของคำ (Understatement)

คำรึ้นหูประเภทลดความหมายของคำ เกิดจากการใช้คำให้เบาลง อาจพบได้ใน 2 ลักษณะคือ

3.3.3.1 การใช้คำที่มีความหมายเป็นกลาง (neutral) คำที่มีความหมายเป็นกลางหมายถึง คำที่ไม่อ่อนนัยแห่งความหมายไปในแง่บวกหรือแง่ลบอย่างเด่นชัด เป็นคำที่มักใช้โดยนักวิชาการ โดยเฉพาะวงการแพทย์

"ร่วมเพศ"	แทนคำว่า	/jét/
"อวัยวะเพศ"	แทนคำว่า	/khuaǰ/ ~ /hǐ:/
"ถึงแก่กรรม"	} แทนคำว่า	/ta:ǰ/
"สิ้นชีวิต"		
"ทรวงอก"	แทนคำว่า	/nom/
"พายลม"	แทนคำว่า	/tòt/

3.3.3.2 การกล่าวโดยทางอ้อม (Circumlocution) คือการกล่าวถึงคำต้องห้ามโดยใช้วิธีพูดอย่างอ้อมค้อม พบได้ 3 ลักษณะ คือ

ก. การใช้กลุ่มคำหรือวลีเฉพาะแทนที่คำต้องห้ามซึ่งเป็นคำ ๆ เดียว เพื่อกระจายความหมายที่ไม่ดีนั้นออกไป ทำให้ความรุนแรงของคำเดิมเจือจางหรือเบาบางลง ดังในคำรึ้นหูต่อไปนี้

"สัญลักษณ์ความเป็นชาย"	แทนคำว่า	/khuaǰ/
"สงครามแห่งความรักอันน่าถวิลหา"	แทนคำว่า	/jét/
"เครื่องเคราของผู้หญิง"	} แทนคำว่า	/hǐ:/
"ที่นา หรือที่ดินผืนน้อย"		
"โรคที่รักษาไม่หาย"	แทนคำว่า	/mǎrenǰ/

ข. การใช้คำที่อ้างถึงส่วนรวมทั้งหมดแทนคำเรียกส่วนหรือ
สิ่งเฉพาะ (Whole for Part) เป็นการใช้คำซึ่งมีความหมายอย่างกว้าง ๆ ไม่ใช่เฉพาะ
เจาะจงถึงสิ่งใดเป็นพิเศษ แต่เมื่อคำนั้น ๆ อยู่ในบริบทจะทำให้สามารถเข้าใจได้ว่าคำต้อง
ห้ามที่ถูกแทนที่นั้นคือคำใด ดังเช่นคำว่า

"ส่วนล่าง" แทนคำว่า /hiː/

"ส่วนบน" } แทนคำว่า /nom/

"ทรง" }

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำที่อ้างถึงสิ่งทั่ว ๆ ไป หรือเป็น
คำกลาง ๆ แทนสิ่งที่ชี้เฉพาะ (General for Specific) ดังเช่นคำว่า

"ของลับ" แทนคำว่า /khuaj/ ~ /hiː/

"ของสงวน" แทนคำว่า /hiː/ ~ /nom/

ค. การใช้คำที่อ้างถึงลักษณะใดลักษณะหนึ่งของสิ่งนั้นหรือคำ
ต้องห้ามนั้นแทนการกล่าวถึงคำต้องห้ามโดยตรง (Part for Whole) ดังในกรณีของการ
กล่าวถึงความตาย ผู้พูดจะกล่าวถึงลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ขึ้นตอนใดขึ้นตอนหนึ่งของสิ่งนั้น หรือ
กระบวนการนั้นแทนการกล่าวคำต้องห้ามตรงตัว เช่น การกล่าวถึงความตายโดยกล่าวในแง่
ของลักษณะการหมดลมหายใจ เช่น ในคำว่า

"หมดลม" }

"สิ้นลม" } แทนคำว่า /taːj/

"สิ้นใจ" }

ตัวอย่างคำรึนหูประเภทนี้ได้แก่คำว่า

"เต้า" แทนคำว่า /nom/

"เนินเนื้อ" แทนคำว่า /hiː/

"โรคเนื้อร้าย" แทนคำว่า /máːŋ/

"ตะเข้เล็ก" } แทนคำว่า /hiː/

"ตัวกินศพ" }

"(หลับ) นอน" แทนคำว่า /jət/

3.3.4 คำรึนหุประ เภทอุปลักษณ (Metaphor)

อุปลักษณ หมายถึง คำหรือถ้อยคำที่มีความหมายอย่างหนึ่ง แต่ได้ถูกนำไปใช้เพื่อสื่อความหมายอีกอย่างหนึ่งโดยผ่านการเปรียบเทียบ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า อุปลักษณ ทำให้เราเข้าใจสิ่งหนึ่งโดยการมองผ่านอีกสิ่งหนึ่ง การใช้อุปลักษณเกิดจากการที่ผู้ใช้ภาษามองเห็นความคล้ายของสิ่งสองสิ่ง ซึ่งอาจคล้ายกันใทางใดทางหนึ่ง เช่น อาจมีรูปร่างหรือคุณสมบัติใกล้เคียงกัน ผู้พูดจึงนำคำที่ใช้เรียกสิ่งหนึ่งนั้นไปเรียกอีกสิ่งหนึ่ง การใช้ภาษาในลักษณะนี้มีความสำคัญ 3 ประการคือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำ กล่าวคือ คำหรือวลีที่ถูกนำมาเปรียบเทียบบนนั้นจะมีความหมายเพิ่มขึ้นหรือกว้างขึ้นจากเดิม และการใช้อุปลักษณนี้จะช่วยทำให้การสื่อความหมายในภาษาชัดเจนและรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น ในการให้ความหมายสิ่งที่เป็นนามธรรมโดยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม จะทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเข้าใจและมองเห็นภาพได้ในทันที ความสำคัญประการสุดท้ายของการใช้อุปลักษณคือ อุปลักษณสามารถสื่ออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และสามารถบอกได้ถึงทัศนคติส่วนตัวของผู้พูดหรือผู้เขียนแก่ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้

แกง (Gaeng 1971: 139) กล่าวถึงความสำคัญของอุปลักษณที่มีต่อภาษาว่า "หากปราศจาก อุปลักษณ ภาษาจะเป็นสิ่งที่น่าเบื่อและเป็นเพียงการเสนอข้อเท็จจริงเท่านั้น อุปลักษณทำให้การสื่อความรู้สึคนึกคิดเป็นไปอย่างมีสีสัน มีชีวิตชีวา และทำให้เกิดมโนภาพชัดเจน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จมากกว่าการใช้ถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา"

จากการวิเคราะห์คำรึนหุพบว่า ได้มีการนำอุปลักษณมาใช้เป็นคำรึนหุเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ วิธีการสื่อความหมายโดยการเปรียบเทียบบนสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการใช้คำรึนหุ กล่าวคือ การใช้ภาษาในลักษณะของการเปรียบเทียบบนนี้ ผู้พูดไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงสิ่งซึ่งต้องการสื่อความหมายโดยตรงแต่กลับกล่าวถึงอีกสิ่งหนึ่งแทน คุณสมบัติที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันของทั้งสองสิ่งจะเป็นตัวเชื่อมโยงความเข้าใจ ความคิด และจินตนาการของผู้พูดกับผู้ฟังให้ตรงกันได้

คำรึนหุประ เภทอุปลักษณนี้ถูกนำมาใช้ในกรณีที่คำต้องห้ามเป็นคำเกี่ยวกับเรื่องเพศ มากกว่าเรื่องอื่น ซึ่งตรงกับที่ อีระจิต ลิตระกุล (Leetrakul 1978: 87) กล่าวไว้ว่า "การนำถ้อยคำเปรียบเทียบ (Metaphoric Expressions) มาใช้กับคำรึนหุ

มักใช้ในเรื่อง เพศ (Area of Sex)" เช่น คำว่า

"ปลาช่อน" แทนคำว่า /khuaɯ/ ~ /krədɔː/

"ปลาชิลิต" แทนคำว่า /hĩː/

อุปลักษณที่นำมาใช้เป็นคำรึนหุในภาษาไทย โดยใช้แทนคำต้องห้ามเกี่ยวกับเรื่องเพศได้แก่ตัวอย่างคำต่อไปนี้

"มังกร (ยักรั)"

"นกเขา"

"อาวุธ"

"ห้องเครื่อง"

"สามเหลี่ยมทองคำ"

"เนินวาสนา"

"คฤหาสน์หยก"

"เต่า"

"ทำการบ้าน"

"มีลั้มพันธุ์สวาท"

"ร่วมกัจสำคัญ"

"ดอกบัวคู่"

"(ปทุม) ถัน"

แทนคำว่า /khuaɯ/ ~ /krədɔː/

แทนคำว่า /hĩː/

แทนคำว่า /jət/

แทนคำว่า /nom/

3.4 สรุป

ดั่งที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า คำรึนหุในภาษาไทยมีที่มาจาก คำต้องห้าม และเมื่อคำต้องห้ามแบ่งออกเป็นประเภทด้วยเหตุผลทางจิตวิทยาได้ 3 ประเภท คือ คำต้องห้ามที่เกิดจากความกลัว คำต้องห้ามที่เกิดจากความไม่เหมาะสม และ คำต้องห้ามที่เกิดจากความไม่สุภาพ คำรึนหุจึงมีขอบเขตของที่มา 3 ประการด้วยเช่นกัน คือ

- 1) คำรึนหุเพื่อขจัดความกลัว
- 2) คำรึนหุเพื่อความเหมาะสม

3) คำรึนหุเพื่อควมสุภภ

จากขอบเขตและที่มาของคำรึนหุเหล่านี้ พบว่า คำรึนหุในภษษไทยมีลักษณะเด่น

4 ลักษณะ อันได้แก่

1. คำรึนหุประเภทดัดแปลงจากคำต้องห้าม
2. คำรึนหุประเภทคำศัพท์ภษษต่างประเทศ
3. คำรึนหุประเภทลดควมหมายของคำ
4. คำรึนหุประเภทอุปลักษณ

อาจกล่าวโดยสรุปในตอนท้ายนี้ได้ว่า จากการที่สังคมกำหนดให้มีคำต้องห้ามในภษษได้นำไปสู่การใช้คำใหม่ทดแทน คำใหม่หรือคำรึนหุนี้อาจมีรูปแบบหลากหลาย แต่ยังคงมีจุดประสงค์เดียวกันคือ ความพยายามที่จะอำพรางและหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงสิ่งที่ถือว่าต้องห้าม

ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ควมหมายของคำรึนหุ ทั้งควมหมายตรงและควมหมายแฝง ในการวิเคราะห์ควมหมายแฝง ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิเคราะห์ประกอบทางควมหมายของคำเพื่อเปรียบเทียบ และแสดงถึงควมสัมพันธ์ทางควมหมายของคำต้องห้ามและคำรึนหุ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย